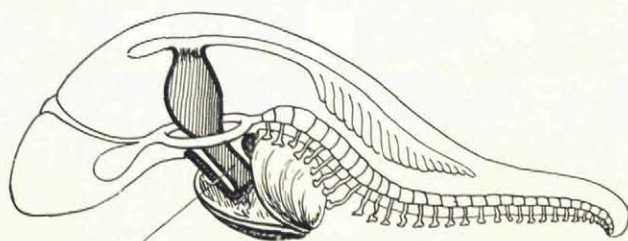

schijnbaar de onschuldigste dieren van de wereld. In werkelijkheid zijn ze de gevaarlijkste vijanden van alle mossels. De vijf armen vormen samen een geweldige hijschkraan, die de mossel omsluit, zich aan de twee schelpen vastzuigt en dan langzaam, door aan deze schelpen te trekken, de mossel dwingt zich te openen. Zoodra de twee schelpen op een kiertje van elkaar wijken, is het lot van de mossel beslist. De zeester stulpt zijn groote zakvormige maag uit zijn mondopening naar buiten. Deze maag wordt tusschen de schelpen in de mossel gebracht, hij scheidt gif af, waardoor de mossel gedood wordt en dan geen verdere pogingen kan doen, om de schelpen te sluiten. Voorts vermoeden sommigen, dat het afgescheiden sap verterende werking heeft en de mossel in haar eigen schelp verteert, die dan door de zeester opgezogen wordt.

In het jaar 1888 hebben zeesterren op de oesterbanken van Connecticut een schade van \$ 631.500 aangericht. In de Bretagne hebben zeesterren, die de visschers met hun netten naar deze plaatsen gebracht hadden, een natuurlijke oesterbank van 10 à 12 K.M. lengte volledig vernield.

(v. Jordan-Hirsch.)

Fig. 4. Een zeester bezig een mossel te eten. (schematische voorstelling). De donker gearceerde maag is uitgestulpt. Het uitgestulpte stuk bevindt zich in de mossel. Men ziet één van de 5 armen, die met zijn talrijke zuigpootjes op de schelp vastzit.

waarvan de meeste vertegenwoordigers een geheel andere levenswijze hebben. Dan beschikken dergelijke dieren, die klein voedsel tot zich nemen, over organen, die niet van huis uit bij deze levenswijze passen: de pootjes van kreeften die wij als zeepokken kennen, dienen niet om te loopen, maar zij zijn omgevormd tot wapper-organen. Een slak (Vermetus), die op die wijze leeft, zit, in tegenstelling met andere slakken vast. Een slijmklier (bij andere werkend ten behoeve van de verplaatsing door kruipen) levert hier slijm, dat als vangtoestel voor klein-voedsel in het water drijft en dan met alles, wat is blijven plakken, opgegeten wordt.

Van zeer bijzonderen aard is de aanpassing bij veel visschen, die van kleinere slijkteters leven, b.v. de platvisschen. Zij hebben de reeds beschreven platten lichaamsvorm, die ze, half onder het zand, voor hun prooi verbergt. Voorts vertoont hunne naar boven gekeerde lichaamsoppervlakte een bewonderenswaardig vermogen andere kleur, ja een ander patroon aan te nemen, al naar gelang van hunne omgeving, door zich aan zeer uiteenlopende onderlagen actief aan te passen; ook bij kunstmatige, door den mensch bedachte onderlagen is dat mogelijk. Hun bek is een eigenaardige val. Al bestaat hij uit dezelfde bestanddeelen als elke visschenbek, deze bestanddeelen zijn zoodanig omgevormd, dat er een vèr uitstulpbaar grijptoezel uit ontstaat. Geheel anders is dat bij de roofvisschen, met hun bek, die aan den vorm van een hondebek doet denken, en hun geweldig groote maag, geschikt om een heele visch in zich op te nemen. De natuur werkt steeds met een bepaald materiaal, dat in de door den mensch onderscheiden diergroepen in beginsel tamelijk gelijk van aard is. Maar naar gelang van het milieu wordt dit materiaal omgevormd, aangepast en in totale overeenstemming gebracht met alle eischen van het milieu.

(Slot volgt).

Prof. Dr. H. J. JORDAN.

JAARVERSLAG 1930/1931 VAN HET „RINGSTATION WASSENAAR”.

Turdus merula merula L. — Merel.

Gedurende September, October en November werden aan de baan op 20 dagen merels opgemerkt. Meerendeels waren het enkele ex., die op den grond voedsel zochten, of op bessen aasden, doch ook werden hoog naar het Z. W. overvliegende ex. waargenomen. Op 29 Oct. en 4 Nov. waren

JAARVERSLAG 1930/1931 VAN HET „RINGSTATION WASSENAAR” 87

tusschen het struikgewas overal veel merels in groote groepen te zamen en op den laatsten datum telde ik rijdende langs den Pompstationsweg alleen reeds daar 53 st. Onder deze trekkers bevonden zich ook adulte ex.

Van de 6 st., die geringd werden, waren 4 ♂♂ en 2 ♀♀, terwijl deze op één adult ♂ na alle jonge vogels waren.

Op grond van ringproeven kwam Drost tot de slotsom ¹⁾, dat de eigenschap trekvogel of standvogel, bij de (Duitsche) merels in hooge mate individueel varieert en niet beheerscht wordt door ouderdom of standplaats (stad- en boschmerels) en groepeerings in dien zin tegenover de door het ringexperiment verkregen resultaten geen stand houden.

Oenanthe oenanthe oenanthe (L.) — Tapuit.

In totaal werden 66 tapuiten geringd, waaronder 29 ♂♂, 14 ♀♀ en 23 niet te bepalen juv. vogels, terwijl onder deze vogels in het geheel 37 jonge waren. Vanaf ongeveer half Juni werden jonge vogels in den omtrek gezien, alwaar zij in hoofdzaak bleven verwijlen en in aantal spoedig geheel op den voorgrond traden; hierbij verkenden zij blijkbaar den omtrek goed, leerden spoedig de aanwezigheid van een grooten waterbak kennen, dien wij in den zomer op de baan hadden ingegraven en kwamen hier dagelijks drinken en baden. Met behulp van kleine slagnetjes werden er heel wat gevangen, hetgeen niet slechts bij deze soort het geval was.

Tegen begin Augustus scheen het aantal adulten te vermeerderen en tot het einde dezer maand waren vele tapuiten nabij de baan aanwezig. Er heerschte vanaf 24/25 Aug.—1 Sept. buitengewoon warm weer, met onbewolkte lucht en in hoofdzaak zwakken Z. O. wind en nu werden op 29 Aug. ondanks het fraaie weer geen tapuiten gezien. Waarschijnlijk was de duinbevolking in den voorafgaanden nacht vertrokken. Hoewel nachttrekker, kan de tapuit ook overdag trekkende, d.w.z. afwisselend voedsel zoekend en zich in de trekrichting verplaatsend worden gezien en dit zoowel op den herfst- als op den voorjaarsstrek, waarbij men soms ex. in een voor hen vreemde omgeving (b.v. eenzame landweg in drassig weiland of, op een klein eiland te midden van plassen) aantreft.

Aan de baan kwamen 2 terugvangsten voor:

een juv. ♂, geringd op 24 Juni 1930, werd 19 Juli d.a.v. ter zelfder plaatse teruggevangen en weer losgelaten.

Evenzoo een juv. ♂ geringd op 4 Juli 1930 en wel op 11 en 18 Juli en 9 Augustus d.a.v., hetgeen een indruk geeft van den tijd van het verblijven der jonge vogels op het geboorteterrein. De laatste tapuiten werden op 28 Sept. en 3 Oct. gezien; de eerste ♂♂ kwamen voor op 21 en 23 Maart resp. 1 en 3 st., het 1ste ♀ op 27 Maart.

Saxicola rubetra rubetra (L.) — Paapje.

Gedurende beide trektijden werden als steeds slechts een gering aantal ex. gezien, in Augustus en September samen 5 st., het laatste op 23 Sept. Het 1ste ex. een ♂ werd pas op 1 Mei opgemerkt, in Mei en Juni waren ze talrijker en in de 2de Junihelft verschenen de juvenilen, waarvoor hetzelfde geldt als het bij de vorige soort opgemerkte. Opvallend was, in aanmerking genomen het weinig talrijke voorkomen en het feit, dat er in de onmiddellijke omgeving maar één paar had gebroed, hoeveel jonge vogels er in den loop van den dag (in hoofdzaak 's morgens vroeg en in den namiddag) den waterbak kwamen bezoeken. Trekt ook overdag.

De 12 geringde ex. waren: 6 ♂♂, 2 ♀♀ en 4 juv.

Saxicola torquata rubicola (L.) — Roodborsttapuit.

Deze soort werd in Augustus, September en October herhaaldelijk gezien, het laatst op 29 Oct., het hoogste aantal van 8 op één morgen kwam voor op 23 Sept. Eén overwinteraar werd op 22 Jan. opgemerkt.

1) cf. R. Drost, Vom Zug der Amsel, der Vogelzug 1, 1930, 2.

De eerste ♂♂ werden op 17 en op 23 Febr. genoteerd ¹⁾ het 1ste ♀ eerst op 20 Maart. Op 20 Apr. werd een geringd ♂ bij de baan gezien.

Evenals de beide vorige soorten behoorden ze in den zomer tot de geregelde drinkbakbezoekers en kon men waarnemen, hoe doelbewust zij in het hout en vandaar regelrecht naar het water streken, in tegenstelling met de herfsttrekkers.

Een op 29 Aug. '30 juv. gevangen ♂ werd na 3 dagen teruggevangen.

Van de 12 geringde ex. waren 7 ♂♂, 4 ♀♀ en 1 zeer jong niet herkend ex.

Phoenicurus phoenicurus phoenicurus (L.) — Gekraagde Roodstaart.

Herfsttrekkers kwamen tusschen 19 Aug. en 15 Oct. voor, de 1ste voorjaarsvogel (bij de baan) pas op 27 April.

4 ♂♂, 3 ♀♀ en 1 juv. ex. werden geringd, samen 8 st.

Phoenicurus ochrurus gibraltariensis (Gm.) — Zwarte Roodstaart.

Reeds vroeg in den tijd, te weten op 29 Aug. en op 2 Sept. werden resp. 1 en 2 st. waargenomen, die, daar de soort niet in de duinstreek broedt, als trekkers moeten worden beschouwd. De lijst der N.O.V. geeft als begin van den trek eerst eind September op (No. 236, p. 66). De laatste vogel kwam voor op 1 Nov. en was de 12de der geziene herfsttrekkers. Op den voorjaars trek werden 4 ex. gezien, het 1ste op 20 Maart. Het eenige geringde ex. was een ♀ of een juv. vogel.

Prunella modularis modularis (L.) — Heggemusich.

Er werden 13 st. gevangen, waaronder 1 juv. ex. Terugvangsten kwamen herhaaldelijk voor, doch slechts aan de baan zelf. Het waren: 1 voor de 3de maal gevangen vogel (geringd in 1930), 1 id. (ger. 1929). 1 voor de 6de maal (ger. 1929) en 1 voor de 4de maal (ger. 1928), dus 4 vogels van de 29 tot nu toe geringden.

Herfstzang werd op 3 en 21 Oct. vernomen.

Phylloscopus trochilus trochilus (L.) — Fitis.

In totaal werden 8 st. geringd, waaronder 1 juv. ex. In den nazomer oefende de waterbak een aantrekking op hen uit, in het vroege voorjaar bestond de neiging hun voedsel op den grond te zoeken, 2 redenen, die vangst op de baan mogelijk maakten. De laatste herfsttrekker werd op 1 Oct. gezien en de 1ste zang der pas aangekomen vogels op 8 Apr. gehoord.

Muscicapa hypoleuca hypoleuca (Pall.) — Zwartgrauwe Vliegenvanger.

De soort werd slechts op den herfsttrek waargenomen en wel 10 st. tusschen 26 Aug.—11 Sept. waarvan 4 st. werden geringd n.l. een fraai ♂ en 3 juv. Het onderscheid tusschen de juv. dezer soort en van *albicollis* bestaat daarin, dat bij de eerste de basis van de buitenvlag van de 5de—rode groote slagpen wit of geelachtig wit is, terwijl dit bij *alb.* vanaf de 3de—rode groote slagpen het geval is. Verder is bij *hypoleuca* meestal de 3de slagpen kleiner dan de 5de, bij *alb.* is dit meestal omgekeerd.

Waargenomen juv. ex. kunnen in het veld niet van die van *albicollis* onderscheiden worden.

Lullula arborea (L.) — Boomleeuwerik.

Elke maand werden deze vogels gezien: vóór en op den herfsttrek, overwinterend, op den voorjaars trek en op hun broedterrein. Doortrek vond plaats vanaf half September, vooral op 28, toen 62 st. in 12 groepen overkwamen, de laatste 7 groepen naar O. en N. O. (bij O. tot N. wind), zoodat ook de boomleeuwerik tot de soorten behoort, die onder invloed van een bepaalden atmosferischen impuls hun trekrichting tijdelijk kunnen omkeeren.

In October werd op 16 data doortrek geconstateerd, terwijl geregeld op mooie dagen zang

1) Dergelijke data, soms als winterwaarneming opgevat, betreffen meest de vroegst terugkeerende (en geen overgebleven) individuen.

JAARVERSLAG 1930/1931 VAN HET „RINGSTATION WASSENAAR” 89

werd vernomen. In November minderde dit aanzienlijk: vanaf 7 Nov.—10 Dec. werden er geen gezien, terwijl daarna en gedurende Januari 8 × (waarschijnlijk) overwinteraars werden gezien. Zang werd reeds zeer vroeg weer vernomen en wel vanaf 21 Jan. Op 9 Jan. en 2 Febr. werd 1 geringd ex. bij de baan gezien.

Gedurende Februari waren steeds enkele ex., soms meer bijeen (tot 6 toe), aanwezig en eerst na de late Maartkoude (1—12 Maart) werd doortrek (vooral op 18: 40 st. in 12 groepen) vastgesteld in N. O. richting, hetgeen tot eind Maart doorduurde.

Niet minder dan 12 terugvangsten kwamen aan de baan voor:

2 vogels beide geringd op 8 Februari 1930 werden teruggevangen resp. 9 en 26 Maart 1931. Verleden jaar hadden wij een dergelijk gegeven: 9 April 1929—8 Februari 1930; hieruit blijkt dat boomleeuweriken trekkend telken jare dezelfde plekken bezoeken, zoo het hier ten minste geen overwinterende broedvogels betreft, hetgeen door de Lijst der N. O. V. onwaarschijnlijk wordt geacht ¹⁾.

Onder de verdere 10 terugvangsten, die alle kort te voren geringde vogels betroffen, zijn er 4, waarbij de vogels 3 × in handen waren:

24 Februari—3 Maart—26 Maart, en 20 Maart—26 Maart—30 Maart.

28 Februari—9 Maart—14 Maart, 23 Maart—7 April—18 April

Verder werden 3 vogels van 2 Maart weer gevangen op resp. 3, 9 en 9 Maart, de laatste 3 zijn: 14—20 Maart, 16—18 Maart en 27 Maart—1 April.

Uit de weinige haast, die zij maakten om door te trekken, zou men geneigd zijn te veronderstellen, dat de meesten hunner wel broedvogels en geen verder reizende trekkers waren. Er zij hier nog aan herinnerd, dat boomleeuweriken eenmaal gepaard niet meer op een lokvogel reageeren en dan niet meer te vangen zijn; 34 vangsten hadden dan ook plaats, nadat een lokvogel was gevangen en wel van 24 Febr. tot 28 Maart; een juv. vogel werd in het voorseizoen geringd en de lokvogel in April geringd losgelaten, in totaal 36 st.

Eén vogel ²⁾ geringd op 21 Maart 1929 werd op 6 October 1931 dood gevonden in de duinen achter het Park de Kievit, Wassenaar, hetgeen wel een vogel betrof, die geregeld in zijn broedgebied terugkeerde.

Alauda arvensis arvensis (L.) — Veldleeuwerik.

Van de 22 geringde ex. waren 8 nestjongen, 12 herfstvogels en slechts 1 voorjaarsvogel; de Aprilvogel was de losgelaten lokker.

De zeer sterke herfsttrek, dien wij dit seizoen waarnamen, zette op 3 Oct. in (zie graphiek) en eindigde na de eerste Novemberweek.

Voordien waren vanaf half Augustus steeds vogels om en nabij de baan gezien, aanvankelijk in hoofdzaak wel uitgevlogen jongen. In September waren op verscheidene data heen en weer vliegende ex. gezien, doch te ongeregeld om van een bepaalden trek te kunnen spreken, behalve wellicht op 28 en 30, toen resp. 22 en 81 st. in verschillende richtingen overvlogen.

Belangwekkend is in dit verband een artikel van Drijver ³⁾, waarin vermeld wordt, dat van 26 op 27 Sept. de nachttrek van leeuweriken bij den vuurtoren Eyerland op Texel bijzonder sterk is geweest: duizenden vlogen om den toren en niet minder dan 173 st. vlogen zich dood. Op 26 Sept. was er eerst stormweer uit Z. W. met onweer, regen en hagelbuien, de nieuwe maan (E. Kw.) was reeds vroeg ondergegaan, in den nacht draaide de wind naar Z. O.-O. en het regende herhaaldelijk. Ook van elders langs onze kust kwamen rapporten van sterken leeuwerikentrek der laatste Septemberdagen: de Brandaris vermeldde 60, lichtschip Haaks 200 en lichtschip Noord Hinder 208 dood gevonden leeuweriken met nog honderden, die buiten boord gevallen waren.

En dit alles, terwijl te Wassenaar van dagtrek, die pas een week later en toen zeer intensief

1) cf. Lijst der N. O. V., No. 270 en Jaarverslag 1929/'30, Ardea, 20, 1931, 1—2, p. 56.

2) Zie noot 1 op pag. 28.

3) cf. J. Drijver, Vuurtorens en Vogels, Groene Amsterdammer, 25 Oct. 1930.

inzette, nog feitelijk niets was opgemerkt. Klaarblijkelijk waren in den nacht van 26 Sept. de factoren zeer gunstig voor nachttrek en noopte, na de vele weerswisselingen in dat etmaal bij het inzetten van een zwakken Z.O. wind, een sterke prikkel tevens tot opbreken, zoodat waarschijnlijk is, dat vele onzer wegtrekkende broedvogels zich onder die nachtelijke trekkers hebben vermengd en mede hun tol aan de kustlichten hebben betaald.

In December werden na 1 slechts op 3 data, in Januari geen vogels gezien, terwijl de 1ste Februarihelft enkele malen en de 2de helft meerdere keeren een N. O. trek te zien gaf. In de koudeperiode in Maart (28 Febr.—12 Maart) waren de vogels uit den omtrek geheel verdwenen, doch daarna werd de doortrek levendiger en duurde tot 7 Apr., maar kon wat intensiteit betreft niet in vergelijking komen met den sterken herfsttrek.

Zang werd op 11 Febr. in enkele strophen, op volle sterkte op 22 Febr. vernomen. Tot nu toe werden nog geen terugvangsten verkregen, zooals bij de boomleeuwerik, waarbij een geheel andere biologische karaktertrek aan den dag treedt.

Eremophila alpestris flava (Gm.) — Strandleeuwerik.

Slechts éénmaal in het heele seizoen werden zij gezien en wel op 5 Dec., toen 7 st., naar Z. W. overvlogen en o.a. werden herkend aan hun typischen 3 lettergreepigen, hoogen, schellen, chromatisch dalenden loktoon. Bij de vinkers is deze vogel bekend onder den naam van „Fransche leeuwerik”.

Anthus trivialis trivialis (L.) — Boompieper.

Met het voorseizoen meegerekend konden 30 st., waaronder 11 juv. worden geringd. De boompieper laat zich gemakkelijker vangen dan de graspieper, hoewel de gelegenheid deze laatste te bemachtigen zich uitstrekt over de vele maanden, die de beide trektijden duren, welke tijdsduur veel grooter is dan die bij den boompieper beschikbaar, die bovendien grootendeels slechts bij gelegenheid werd gevangen. Wellicht draagt tot het makkelijker verkrijgen het feit ertoe bij, dat wij in het voorseizoen met de zomerbevolking en de jongen te doen hadden, die den naasten omtrek kenden en geregeld den waterbak bezochten. Maar ook trekkers streken makkelijk in het hout en van daaruit meestal op de baan neer.

De trek werd vanaf half Augustus gezien, waarbij overvliegende vogels aan hun typischen, telkens één keer uitgestooten lokroep, ongeveer klinkend als tiëst, gemakkelijk van den graspieper konden worden onderscheiden. In het begin van September verminderde hun aantal geleidelijk en op 12 en 19 Sept. werden de laatste ex. overvliegend gezien. Op 8 Apr. werd het 1ste zingende ex. weer gehoord, waarna in deze maand een doortrek viel op te merken.

Anthus pratensis (L.) — Graspieper.

In het vorig jaarverslag werd hun aanwezigheid in de duinstreek reeds op 4 data in de eerste Julihelft vermeld, terwijl daarbij juv. vogels waren opgemerkt. In aansluiting hierop zij vermeld dat ook in de 2de helft van Juli nog 2 juv. ex. werden geringd. Het totaal aantal geringde vogels bedroeg 28 st.

In Augustus vermeerderde hun aantal gedurig, zoodat gras- en boompiepers naast elkaar voorkwamen. Waarschijnlijk was hun aanwezigheid de voorlooper van den trek, die het eerst duidelijk inzette op 9 Sept. en zich in sterke mate op 24 voordeed, terwijl op de tusschenliggende data de intensiteit ongeveer overeenkwam met 9 Sept. De herfsttrek (zie de graphiek) duurde tot na de 1ste week in November en verliep toen. Begin December vertoonden zich nog enkele ex. evenals op 22 en 30 Dec., Januari gaf geen waarnemingen, Februari op 6 data; vanaf 27 begon doortrek naar N. O., die vooral op 18, 19 en 20 Maart (met resp. 30, 106 en 90 ex). plaats had en half April eindigde. Na 14 Apr. werden er geen meer genoteerd. De voorjaartrek was dus in intensiteit véél geringer dan de najaartrek.

Zang van doortrekkers op 27 Maart vernomen; op 30 Aug. werden 2 ex. gelijktijdig onder één slagnetje gevangen.

JAARVERSLAG 1930/1931 VAN HET „RINGSTATION WASSENAAR” 91

Motacilla flava subsp. — Gele Kwikstaart.

Nadat er te voren geen gezien waren, bevond zich op 19 Aug. plotseling, om een entomologisch term te gebruiken, een ware „neerslag” van gele kwikstaarten in den naasten omtrek van de baan, terwijl reeds van verre de aanwezigheid van een groot aantal vogels op het veld was opgevallen ¹⁾. Voortdurend was hun lokroep, klinkend als, wjiép, tjewié of wiliép hoorbaar, uitgestooten door elkaar aldoor navliegende vogels, die spoedig weer streken, om voedsel te zoeken. Dit bleef den heelen dag en hoewel in mindere mate ook den volgenden aldus, waarna de hoofdmassa verdween. In Augustus waren verder op 7 data een wisselend aantal van 5—30 st. aanwezig, eveneens in September op 5 data 1—2 st. Het laatste ex. werd gezien op 23 Sept.

Lynes ²⁾ geeft aan, dat de herfsttrek in Jebel Marra op 18 Sept. begon met juvenile vogels (of juv. vogels met uitsluitend ♀♀) en dat dit zoo voortduurde gedurende de heele maand October, totdat eerst in November de ♂♂ zich vertoonden.

Hier is van dezen gescheiden trek niets gezien en adulte van den vorm *flava* en juvenile ex. kwamen dooreen voor, zooals uit de 27 geringde ex. bleek, waarvan 13 ad. ♂♂, 3 ad. ♀♀ en 11 juv. vogels waren. Daar er in het herfstkleed van het ad. ♀ tot dat van het juv. ♂ en het juv. ♀ slechts een zeer geleidelijke overgang in tint is, van het groengeel van rug en het geel tot geelbruin van borst en buik, was een verdere differentiatie der juv., die meest nog gele mondhoeken en een duidelijken vlekkenkrans om de keel vertoonden, onmogelijk.

Op 21 Maart en 9 Apr. werden resp. 2 en 1 ex. weer in de duinstreek gezien.

Lanius excubitor excubitor (L.) — Klappekster.

Eén waarneming op 30 Oct. ¹⁾.

Lanius collurio collurio (L.) — Grauwe Klauwier.

Van de 6 geringde ex. waren 1 ♂, 3 ♀♀ en 2 juv. vogels, te weten 3 voorjaars- en 1 herfstvogel. In Augustus werden in het geheel 2 vogels gezien en op 3 Sept. de laatste. In 1930 verscheen de 1ste vogel 1 ♀ op 7 Mei.

Het aantal broedvogels in de omgeving is in verschillende jaren nog al wisselend; vele broedsels gaan te gronde doordat als broedterrein de dalen tegen de uiterste zeereep worden gekozen, waar geen afsluiting is en die als „recreatieterrain” juist zeer gezocht zijn.

Parus major major (L.) — Koolmees.

Deels in den Haag in tuinen, deels op de baan werden 37 st. geringd, waaronder 20 ♂♂, 12 ♀♀ en 5 van onbekende sexe.

Bij deze vogels kwamen 13 terugvangsten voor, die in overeenstemming met berichten van elders alle gebonden waren aan de onmiddellijke nabijheid van de plaats van beringing. 3 vogels werden 3 × gevangen:

1 ♀ 23 Jan. '30 — 14 Febr. '30 — 15 Nov. '30,

1 ♂ 17 Sept. '30 — 7 Oct. '30 — 23 Oct. '30,

1 ♂ 6 Sept. '30 — 27 Dec. '30 — 30 Dec. '30 en werd direct na het loslaten door een sperwer uit het hout geslagen.

2 vogels werden 4 × gevangen:

1 ♀ 31 Dec. '29 — 27 Febr. '30 — 4 Oct. '30 — 3 Dec. '30.

1 ♂ 27 Sept. '30 — 13 Oct. '30 — 31 Dec. '30 — 7 Jan. '31.

1 vogel werd 6 × gevangen:

1 ♂ 13 Oct. '30 — 25 Oct. '30 — 22 Dec. '30 — 27 Dec. '30 — 31 Dec. '30 — 6 Jan. '31.

1 vogel werd 7 × gevangen:

1) cf. Org. Cl. v. N. V., 3, 1931, 3—4, p. 148—149.

2) cf. H. Lynes, Birds of North and Central Darfur, Ibis, 1924, 4, p. 707.

1 ♂ 21 Oct. '29 — 19 Sept. '30 — 2 Oct. '30 — 10 Oct. '30 — 27 Dec. '30 — 30 Dec. '30 — 8 Jan. '31.

Van de overige 6 terugvangsten had de volgende de langste tusschenruimte:

15 Jan. '30 — 16 Nov. '30.

De meeste terugvangsten geschieden in de najaars- en wintermaanden, in welke de vogels hunne z.g. zwerftochten maken.

Parus coeruleus coeruleus (L.) — Pimpelmees.

Van de 31 geringden waren 5 juv. vogels. Voor deze soort geldt in hoofdzaak het bij de vorige soort opgemerkte, doch waren de terugvangsten niet zoo menigvuldig, n.l. 5:

17 Dec. '29—19 Dec. '30, 31 Dec. '29—31 Maart '30—18 Oct. '30, 5 Aug. '30—9 Sept. '30, 29 Aug. '30—9 Sept. '30, 14 Oct. '30—3 Dec. '30.

(!Wordt vervolgd).

J. P. BOUWMA, L. J. KLEIN en Dr. J. C. KOCH.

BOEKBESPREKING.

Koenen. Endepols. Verklarend Handwoordenboek der Nederlandsche Taal (tevens vreemde-woorden-tolk). Groningen: J. B. Wolters, Uitgevers-Maatschappij, 1244 p.p. geb. f 5.60. Zeventiende vermeederde druk.

Inderdaad een multum in parvo. En toch ook een „vermeederde” druk. Maar hoe meer de uitgever vermeedert, des te meer gaat de gebruiker vragen. Over het algemeen is het werk ruim opgevat en de definities voor zoover ik die beoordeelen kan, goed. Dus een uitstekend woordenboek. Intusschen mag ik wel enkele opmerkingen maken. De vlinders zijn er nog al bekaaid afgekomen. Zulke „populaire” dieren als atalanta, citroenvlinder, dagpauwoog worden niet vermeld. Ook is het niet juist om spanners „kleine vlinders” te noemen, denk maar eens aan *Geometra papilionaria*. Goudwespen zijn niet „goudkleurig”. Ammonieten, belemnieten en *Ichthyosaurus* verschijnen behoorlijk op het appèl, maar trilobieten, calamiet, sigillariën, lepidodendron ontbreken. Hormonen en vitamines worden wel vermeld en dat is heel juist, want nog onlangs hoorde ik een viertal tramconducteurs er in hun wachthuisje met stelligheid over spreken, maar die zullen nu straks ook willen weten van „chromosomen” en „mendelen” twee woorden, die we tevergeefs zoeken in ons woordenboek, evenals mijn lievelingsboom, onze Gingko. Oeros zou ik niet willen definieeren als „wilde stier”. Waarom wel dame-jeanne en niet demijohn, wel baardzwijn maar niet baardvogel. Ook mis ik Piet van Vliet. Wel A. V. R. O. maar niet A. V. R. O. S. en niet A. V. M. O. wel A. J. C. maar niet A. N. W. B. Dat heb je er nu van, wanneer je gaat uitbreiden. Een hellend vlak.

JAC. P. TH.

W. TOLSMMA. 's-Gravenhage als Vogelstad, 180 p. p. rijk geïllustreerd. 's-Gravenhage, N. V. H. P. Leopolds Uitgevers-Maatschappij 's Gravenhage. Ingen. f 3.75. Geb. f 4.50.

Ik hoor u mompelen: „nog al duur voor 180 pagina's”. Maar daarvoor hebt u dan ook een aardig actueel vogelboek, rijk geïllustreerd met het beste werk van een half dozijn van onze beste vogelfotografen. En Tolsma vertelt heel eenvoudig, hoe de Hagenaar van zijn vogelwereld kan genieten en betreft ook een flink stuk van de omgeving in zijn werk, zoowel het strand als de buitenplaatsen en het polderland. Zoo komt hij tot 84 soorten van broedvogels voor den Haag en omgeving en dat lijkt nog al veel. Dat is echter een tamelijk normaal getal, dat zoowat uitkomt voor elk gebied met een dagwandeling tot straal. Ga dat maar eens na voor Amsterdam. Alkmaar, Den Bosch, Zwolle, Oldenzaal, Groningen, Buitenzorg, Semarang, Soerabaya. Dit tusschen twee haakjes.

Het gemeentebestuur van den Haag heeft de goede gedachte gehad, dit boek als geschenk beschikbaar te stellen voor leerlingen bij het verlaten van de lagere school. De kinderen kunnen ook nog andere boeken kiezen, maar toonen wijselijk een voorkeur voor dit prachtwerkje. De zaak der vogelbescherming wordt daar uitmuntend door gebaat.

JAC. P. TH.